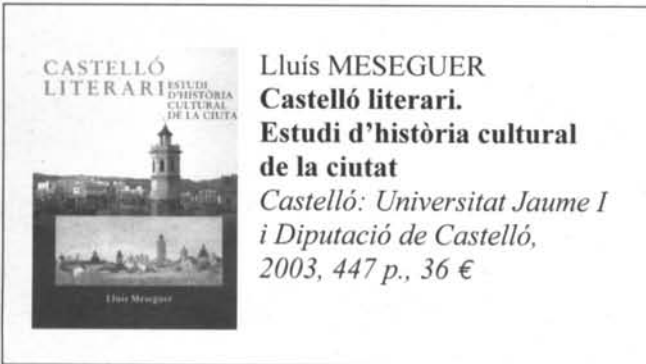

(RESSENYES)

Lluís MESEGUER
Castelló literari.
Estudi d'història cultural
de la ciutat
Castelló: Universitat Jaume I
i Diputació de Castelló,
 2003, 447 p., 36 €

Més que literatura

Una assaig interpretatiu global sobre la ciutat

La ciutat de Castelló de la Plana és, en certa manera, un enigma a efectes culturals. Un modest, perifèric i local enigma que oscil·la entre ser la ciutat on mai no passa res, segons una coneguda definició, i ser la ciutat on es van signar les Normes del 32.

Un poc d'esbrinar tot això vol ocupar-se aquest llibre, que en realitat ofereix molt més del que el títol podria fer suposar. Tot i que el gran fil conductor de l'obra és la producció cultural (literària però no exclusivament) generada a Castelló o sobre Castelló, ens trobem davant d'un assaig interpretatiu global sobre la identitat de la ciutat i la seua evolució.

L'estudi de les identitats locals és un camp que, lamentablement, no ha assolit la importància que caldria desitjar. Entre les escil·les i caribdis del localisme més repatani i l'endarreriment metodològic més pur i dur, els historiadors pareixen navegar amb massa dificultats per un àmbit que l'exuberància permanentment en crisi de la història local hauria d'haver fet més transitable. Sense exagerar gaire, crec que és possible afirmar que el període contemporani és impossible d'entendre en la seua dimensió política i sociocultural sense atendre a l'anàlisi, en tota la seua complexitat, de la construcció de les identitats locals. És possible que el cas castellanenc siga en aquest cas una mica peculiar, ja que en les darreres dues dècades la preocupació per l'estudi de la construcció i transformació de la identitat local ha estat una de les preocupacions principals de la producció historiogràfica. Però no només per part dels historiadors, sinó també d'altres disciplines, com demostra el cas de Lluís Mezeguer. L'autor de *Castelló literari* és un ben conegut filòleg que ha fet de l'estudi de la producció cultural local un dels eixos de la seua obra investigadora, que ara culmina en aquest llibre.

Ens trobem davant d'una obra gairebé enciclopèdica, de més de 400 pàgines de gran format i profusament il·lustrada. El marc cronològic abastat, a més, és el de la totalitat

de la història de la ciutat, començant per l'edat mitjana, tot i que el gros de l'obra correspon als segles XIX i XX. Mezeguer ha fet una tasca ingent per localitzar els materials culturals produïts a la ciutat, una tasca gens senzilla atesa la mancança d'estudis previs en molts casos. Ha estat una feïnada ingent, a més, perquè calia sistematitzar la gran massa de referències literàries trobades. Efectivament, és la producció literària que ocupa la major part de l'obra, però en un sentit molt ampli. En aquest estudi té cabuda des de la literatura dita popular a la formalment més culta, tant el teatre com la poesia, la prosa de circumstàncies o la producció novel·lística. Una queixa que es podria formular a l'autor, però, seria la d'una certa imprecisió a l'hora de definir el significat de la fórmula «història cultural» que porta el llibre al subtítol.

I és que, com ja s'ha dit, aquest llibre no és només una història de la producció literària castellanenca i els seus continguts. Des del primer moment l'autor ha volgut establir un diàleg permanent amb el context històric i encabir els materials literaris en el procés més ampli de la construcció de la identitat local. En la meua opinió una de les premisses indubtables de l'obra, per bé que no explicitada, és que, sense aquest marc de construcció i reconstrucció de la identitat local, senzillament no tindria sentit ni hauria estat possible l'aparició dels materials estudiats. I al mateix temps, es desprèn de la lectura del llibre que l'autor considera que la construcció de la identitat local no hauria estat possible sense l'aportació que *precisament* els materials culturals han fet a l'imaginari col·lectiu.

A partir d'aquí, i per perfilar l'abast de la seua proposta, l'autor desborda en el seu marc analític l'espai municipal i estableix un diàleg permanent sobre com s'ha entès la identitat local en relació amb l'àmbit provincial (que en la contemporaneïtat esdevé un element clau per bé que incòmode) i també, inexcusablement, amb l'àmbit general valencià i, sovint, amb l'àmbit global de la cultura catalana. És cert que l'autor no ha aprofundit en el desenvolupament de les possibles implicacions que ell mateix apunta, però resulta ja prou suggeridor per fer sospitar la complexitat del fenomen. A manera d'esferes concèntriques, el joc identitari apareix així en tota la seua amplitud i s'evidencia la importància decisiva que l'espai local té en l'articulació dels imaginaris i les representacions col·lectives. No voldria deixar de recalcar, per tant, la importància que al meu parer té aquesta voluntat d'inserció dels materials culturals en el seu horitzó històric concret. I això és especialment cert quan l'autor es refereix al segle XIX i al primer terç del segle XX, períodes clau en la configuració de la identitat local i també uns dels períodes més treballats pels estudis locals historiogràfics o filològics, que reben amb aquest volum una nova i valuosíssima mirada. Tanmateix, tampoc no voldria deixar d'assenyalar la molt important tasca de localització i anàlisi de materials que ens eren molt mal coneguts, de moments con la Guerra Civil i el franquisme, i que l'autor posa a l'abast per primer cop. Potser, però, aquesta abundància de materials siga un dels punts febles de l'obra. De vegades el lector pot quedar ofegat sota l'erudició desplegada per l'autor, i demanaria una

sistematització més precisa. Aquesta impressió és més intensa com més s'acosta el llibre al present d'ahir mateix que l'autor ha volgut incorporar.

En definitiva, ens trobem davant d'una obra que ens planteja un grapat de problemes centrals sobre el lloc que allò local ocupa en la nostra comprensió del passat, com també de les interrelacions entre els materials culturals i les representacions identitàries. Un llibre, a més, que resitua la

ciutat de Castelló de la Plana en el lloc que li pertoca dins el nostre àmbit cultural. Una ciutat on, a diferència del que deia el sobrevalorat Max Aub, potser sí que passaven coses, només que ell no les veia.

Ferran Archilés

Universitat de València

Xavier DOMÈNECH
SAMPERE
**Quan el carrer va deixar
de ser seu. Moviment obrer,
societat civil i canvi polític.
Sabadell (1966-1976)**
*Barcelona: Publicacions de
l'Abadia de Montserrat,
2002, 390 p., 18 €*

Microhistòria que fa pensar

L'obrerisme a Sabadell al final del franquisme

Aquest llibre de Xavier Domènech, el primer de l'autor, és el resultat de la seva memòria de doctorat (antiga tesina), dirigida per la professora Carme Molinero. Però de cap de les maneres entraria en la categoria dels llibres inicials, vacil·lants i immadurs, que es publiquen més que res perquè fa il·lusió i perquè cal engreixar el currículum.

Tampoc no forma part d'aquella mena de cròniques locals on se'ns expliquen les particularitats –tot sovint ben poc particulars– de petits processos que corroboren tesis presumptament generals. El llibre de Xavier Domènech és ben ambiciós: vol reflexionar sobre l'etapa final del franquisme, a partir de l'experiència del moviment obrer i de les seves relacions amb la societat civil emergent d'aquells anys, a fi i efecte de treure conclusions rellevants sobre la forma en què les seves mobilitzacions afectaren el procés de transició política. El seu recorregut és, per tant, parcialment coincident amb el plantejament que va fer en el seu moment Sebastian Balfour (*Dictatorship, Workers and the City. Labour in Greater Barcelona since 1939*, 1989), dins d'un àmbit geogràfic i temporal més restringit.

Però els anys no han passat en va, afortunadament. Domènech aprofita molt bé el treball que ha mediat entre ell i Balfour sobre l'obrerisme sota el franquisme, a càrrec d'autors avui prou rellevants com Carme Molinero, Pere Ysàs, José Babiano, Carmen Benito o Ramón García Piñeiro, com també l'amplíssima documentació generada sobre aquells anys conflictius pel règim i per l'oposició, a més d'haver pogut efectuar diverses entrevistes amb protagonistes del moment. A més, el fet que el seu àmbit de

reflexió sigui Sabadell –un dels punts calents, d'uns anys ja prou “calents” en general– li ha facilitat una minuciositat en l'anàlisi que és la millor virtut de la microhistòria –allò que alguns en diuen *història local*, sense gaire respecte.

El recorregut s'inicia en el punt d'inflexió local entre la conflictivitat episòdica de la llarga –llarguíssima!– postguerra i les mobilitzacions de masses del tardofranquisme: l'any 1966. Des d'aquest punt de partida travessem de la mà de l'autor una dècada que –per fases– anomena de «petits grans canvis» i de «conquesta de la solidaritat», és a dir, d'explosió de les noves fórmules de conflictivitat obrera sota el franquisme, acabades per les Comissions Obreres, i de la formació d'una xarxa entre aquestes mobilitzacions sociolaborals, i també amb la resta de moviments socials. És un recorregut apassionant –potser més per mi que també sóc de Sabadell (ho confesso...) però que pot fer les delícies de qualsevol identificat amb el Baix Llobregat, la Barcelona obrera o fins i tot Terrassa– que converteix en molt més comprensible el veritable esclat dels set o vuit mesos posteriors a la mort del *caudillo*. Microhistòria de la que fa pensar, encara que un tingui posat l'interès de forma única i exclusiva en la Transició a Torrelodones.

I cal parlar de veritable esclat en el cas de Sabadell en particular perquè, com recorda l'autor, el mateix ministre *de la Gobernación* Manuel Fraga Iribarne, parlant de la vaga general de febrer de 1976, la qualificà d'ocupació de la ciutat, «como Petrogrado en 1917», en comparar-la amb els fets esdevinguts poc després a Vitoria (*En busca del tiempo servido*, p. 38). L'esclat va ser matisat pel posterior fracàs de la vaga del metall –trenta dies de vaga– durant aquell mateix any. Entre un i altre conflicte, l'autor ens parla de l'extensió d'un antifranquisme protagonitzat pel moviment obrer, com també dels límits d'aquest mateix moviment obrer per liderar un projecte que anés més enllà de qüestionar el franquisme i passés a qüestionar el capitalisme. En aquests límits s'ubica la crisi econòmica mundial –anomenada «del petroli»– que ja es deixava sentir amb força el 1976 i que no va ser aliena als canvis que es produïren progressivament en la combativitat d'aquest mateix moviment obrer. Com tampoc no ho van ser les preses de posició dels partits polítics antifranquistes, en plena reconstrucció, quan albiraren la possible obertura d'un espai de negociació.

Ens situem així en un àmbit de discussió que és lluny d'estar tancat i que introdueix una esclatxa de claror en un debat dels més enverinats en l'àmbit de les esquerres: el de la